

§

HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA MEDIEVAL I - II

Prof.: J. Ml. UDINA

Codi: I = 28782

Àrea de Filosofia

I [1r. semestre] = 6 crèdits

Troncals Codi: II = 28783

Cicle: 1r.

II [2n. semestre] = 6 crèdits

Lloc i hora:	Tutoria integrada:	despatx	Dm., 9-10 h.
	Sessions acadèmiques:	aula	Dm. i dj., 10-11,30 h.

DESCRIPCIÓ / OBJECTIUS

El curs pretén: 1) oferir una panoràmica dels *temes, corrents i pensadors* més destacats del període que va de l'antiguitat clàssica a la modernitat occidental; i 2) propiciar la lectura de **textos medievals**, tot iniciant-la ja a classe, en les així anomenades *sessions acadèmiques*. Aquestes inclouen, doncs, no sols l'exposició dels **temes**, sinó també una àmplia i molt important referència als textos medievals, amb la corresponent *pràctica del comentari de text* a partir d'una **Antologia de textos**, oferta als alumnes juntament amb un **Dossier** (de materials de treball). Tant l'*Antologia* com el *Dossier* són, doncs, imprescindibles per a les classes.

Quant a la lectura de textos medievals (afavorida selectivament per l'esmentada *Antologia*), cadascuna de les persones matriculades l'ha de completar amb la lectura, cada semestre, de tres dels títols consignats en la llista inclosa després del temari. D'ells, tothom n'haurà de donar raó al professor passant pel seu despatx, com a part de la corresponent **tutoria integrada**, d'acord amb els fulls que seran donats en el seu moment.

TEMARI

Semestre I

Introducció: qüestions preliminars

- 1 *Filosofia, història de la filosofia, i pensament medieval*
El rerafons més arcaic (*Gènesi* 1-12) i el problema de la interpretació. Els «Sinòptics», testimoni sobre Jesús de Natzaret i alhora relectura d'aquest testimoni.
- 2 *Les arrels històrico-culturals de la tradició medieval*
Tarannà grec i intuïció bíblico-semítica. Hel·lenisme deuterocanònic, i cercles judaïtzant, paulí i joànic del cristianisme primitiu.

Orígens i primeres configuracions del pensament medieval

- 3 *La gènesi del cristianisme: integrisme versus integracionisme*
Cosmopolitisme estoic i gestació del neoplatonisme. Pau, i les opcions rupturista i harmonista dels pares apostòlics i dels apòlogues grecs del s. II.
- 4 *La gnosi, i el sistema cristià d'Orígenes d'Alexandria (c185-251)*
Les teologies dels s. II-III: gnosticisme versus ortodòxia. D'Ireneu (c130-202) al *Peri arkhôn* d'Orígenes. Tertul·lià (c160-c230) i la tradició llatina.
- 5 *L'ortodòxia i el poder cristians; o la dialèctica dels primers concilis*
Les qüestions cristològica i trinitària, arrel teòrica del personalisme. El rerafons polític de la dialèctica conciliar: de Nicea (325) a Calcedònia (451).

- 6 *Agustí d'Hipona (354-430) i el seu entorn; o la tradició i l'accent llatins*
Context i aportació del «Plató cristià» (subjecte, història i petjades trinitàries).
Entre Mani (216-76) i Pelagi (+422): criptomaniqueisme i immortalitat.
- 7 *Configuració escolar, i circularitat Orient-Occident (s. VI-IX)*
De Boeci i Cassiodor (s. VI) a Isidor (560-630); i del *trivium* i *quadrivium* a Alcuí
de York (735-804). Del Pseudo-Dionisi (c500) a Escot Eriúgena (810-77).

Semestre II

Cristianització i consumació del pensament medieval

- 8 *«La ciutat de Déu» XIX i l'augustinisme polític; o el príncep i el captiu*
Cristianisme i política: de Pau i Ambròs a l'impossible *somni* augustiniana. Fi de
l'Imperi (476) i nous regnes; Carlemany, les investidures i Gregori VII (s. XI).
- 9 *Pensament islàmic i jueu (s. IX-XII): analogia i diferències*
Les tres religions monoteistes, i la tradició de traduccions. L'Islam: religió i
política; corrents de pensament (alternatives neoplatònica, aristotèlica i integrista).
- 10 *Anselm (1033-1109) i el seu entorn: augustinisme polític, nominalisme*
Gerbert i l'any mil; context monacal i polèmica eucarística; l'«argument anselmià»
i l'epistemologia. De l'equanimitat política al «cas» Roscelin; feudalisme i
soteriologia.
- 11 *El s. XII: Abelard, Bernat de Claravall i les escoles; croades, càtars i templers*
Pere Abelard; Bernat, mística i feudalisme; les escoles (chartrians, victorins), la
quaestio i les *sentències*. Església del poder, i contestació: croades, inquisició,
catarisme.
- 12 *Tomàs d'Aquino (1224-74), i el seu entorn: platonisme i/o aristotelisme*
Universitas, clergat i ordes; antiaristotelisme, franciscanisme tradicional i
averroisme llatí. L'integracionisme: Albert Magne i l'Aquinat; les «cinc vies». El
tomisme.

La darrereria medieval, pòrtic de la modernitat

- 13 *Paratomisme i posttomisme, i el crepuscle de l'escolàstica com a albada (s. XI-XV)*
D'Oxford al nominalisme tardà: Bacon, Escot i Occam (1295-1349). Llull i
l'eclosió catalana. El darrer pensament bizantí (de Psel·los a *Pletó*). Eckhart i la
mística.
- 14 *Qüestions tardomedievals, Reforma i contrareforma (s. XV-XVII)*
El Cusà (1401-64) i l'humanisme. Petjada utòpica (Müntzer, More, Campanella),
llegat peninsular (s. XVI-XVII) i ruptures (Savonarola, Bruno, els descobriments i la
Reforma). El dret internacional, Francisco Suárez (1548-1617) i les *Disputacions*.

Lectures de curs

Primer Semestre (A més del títol a, cal llegir-ne altres dos: un del grup b i un altre del c)

- a Del llibre del *Gènesi* 1:1-12:4 (text inclòs en el *Dossier* de l'assignatura, p. 3-17).
- b CICERÓ, *L'amistat*, dins *El somni d'Escipió. L'amistat*, Eds. 62 (Textos filosòfics [TF] 91), B. 2003.
 EPICTET, *Enquiridió*, o MARC AURELI, *Reflexions*, Laia (TF 27), B. 1983.
 SÈNECA, *Sobre la felicitat*, Alianza (Libro de bolsillo [LB] 797), M. 1980 (ed. cat. bil.: Bernat Metge [nº 9], B. 1924); o bé *els textos* de l'antologia que de l'autor va fer M. Zambrano, *El pensamiento vivo de Séneca* (1943), Cátedra, M. 1987.
 FILÓ d'Alexandria, *La creació del món*, o bé *L'emigració d'Abraham*, dins *La creació del món i altres escrits*, Laia (TF 23), B. 1983.
- c AGUSTÍ, *Soliloquis*, Laia (TF 10), B. 1982; o bé dos llibres de les *Confessions*, Proa (Clàssics del cristianisme [CC] 9), B. 1989. Edicions bilingües en castellà: Editorial Católica (Biblioteca de Autores Cristianos 10 i 11), M. [1946] ⁴1969 i ⁸1979.
 (Pseudo) DIONISI AREOPAGITA, *Dels noms divins*, Laia (TF 39), B. 1986; o bé *La jerarquia celestial*, Proa (CC 56), B. 1995.
 BOECI, *Consolació de la filosofia*, Laia (TF 53), B. 1989 (ed. bil.: Bernat Metge, B. 2002).

Segon Semestre (Cal llegir un títol de cadascun dels grups d, e, f)

- d MAIMÒNIDES: només els capítols de la part I, o bé els de la part III, de la *Guia* recollits a *De la «Guia dels perplexos» i altres escrits*, Laia (TF 41), B. 1986.
 ABELARD, *l'Ètica*, dins *Ètica. Història de les meves dissorts*, Ed. 62 (TF 71), B. 1996.
 BONAVENTURA, *l'itinerari de l'esperit cap a Déu*, o bé *La creació*, dins les seves *Obres escollides*, Laia (TF 44), B. 1986; o bé *Soliloqui*, dins *Soliloqui i altres escrits*, Proa (CC 44), B. 1994.
- e TOMÀS D'AQUINO, *Compendi de teologia*, Proa (CC 13), B. 1990 (llibre I, caps.: 2-27, o bé 68-92, o bé 100-123); o bé *La monarquia*, Tecnos (Clàssics del Pensamiento [CP] 65), M. 1989.
 Ramon LLULL: grup I, o bé III, o bé V de *l'Antologia filosòfica*, Laia (TF 30), B. 1984.
 PICO DELLA MIRANDOLA, *Discurs sobre la dignitat de l'home*, Eds. 62 (TF 88), B. 2001.
 No cal llegir la part de les 900 tesis).
- f DANTE ALIGHIERI, *Monarquia*, Tecnos (CP 93), M. 1992.
 NICOLAU DE CUSA, *La paz de la fe. Carta a Juan de Segovia*, Tecnos (CP 142), M. 1999; o bé *El Déu amagat i La recerca de Déu*, dins *La recerca de Déu i altres escrits*, Proa (CC 82), B. 2000.
 Fernán PÉREZ DE OLIVA, *Diálogo de la dignidad del hombre*, Editora Nacional, M. 1982.

BIBLIOGRAFIA

- Bloch, E.: *Entremundos en la historia de la filosofía* (cursos 1952-1956; ed. 1977), Taurus (Ensayistas 245), M. 1984; quant al pensament medieval, p. 32-138.
- Bréhier, É., *Història de la filosofia* (1926-32, e.a. 1950): I, *Antiguitat i edat mitjana*; II, *Del Renaixement a la Il·lustració*, Tecnos i U.A.B., M. - B. 1998 i 2000; l'ed. cat. té un v. III (s. XIX) i tindrà un v. IV, afegit (s. XX). Trad. cast.: Tecnos, M. 1988, 2 v.
- Canals, F.: *Historia de la filosofía medieval*, Herder, B. 1966.
- Carreras i Artau, T. i J., *Història de la filosofia espanyola. Filosofia cristiana del segle XIII al XV* (1939-1943), e.a., Institut d'Estudis Catalans i Diputació de Girona, B. 2001, 2 v.
- Copleston, F., *Historia de la filosofía* (1950ss), Ariel, B. 1969ss, 9 v.; v. II-III.
- Crombie, A.C., *Historia de la ciencia: de s. Agustín a Galileo (400-1650)* (part d'una obra més gran: 1959), Alianza [AE] (Alianza Universidad [AU] 76-77), M. 1974, 2 v.
- Dempf, A.: *La concepción del mundo de la Edad Media [E.M.] - Ètica de la E.M. - Metafísica de la E.M.* (1925, 1927 i 1930), Gredos (Bibl. Hispánica de Filosofía [BHF] 9, 13 i 14), M. 1953.

- Drobner, H.R., *Manual de patrologia*, Herder, B. 1999.
- Ferrater Mora, J., *Diccionario de filosofía* (1941, 2 v.), AE, M. (e.a. 1979), e.a. 1994, 4 v.
- Flasch, K., *Introduction à la philosophie médiévale*, Cerf, Fribourg 1992.
- Fraile, G. - Urdanoz, T., *Historia de la filosofía*, Editora Católica (BAC), M. 1956-66 (v. I-III, de Fraile) i 1975-85 (v. IV-VIII, d'Urdanoz), 8 v.; v. II ([medieval] reed., en 2 toms, sense canvis: ⁴1986) i III ([humanisme] reed. ³1991).
- Gilson, E.: *La filosofía de la E.M.* (1922; e.a. 1944), Gredos (BHF 12), M. 1954, 2 v.; reed. en un v.
- Gran enciclopedia de obras filosóficas* (ed., F. Volpi) (1999; e.a. 2003), Herder, B. 2003.
- Heimsoeth, H., *Los seis grandes temas de la metafísica occidental* (²1934): M. (Revista de Occidente 1950, reed. 1974), AE (AU 626) 1990.
- Heinzmann, R., *Filosofía de la E. M.* (1992), Herder, B. 1995.
- Historia de la filosofía* (dir. Parain - Belaval) (1969ss), Siglo XXI, M.-Mèxic [Mèx.] 1972ss, 11 v.; v. III i IV.
- Jaspers, K., *Los grandes filósofos* (1956), (Sur, B.A. 1966) Tecnos, M. (1993) ²1996-98, 3 v.
- Libéra, A. de, *La philosophie médiévale*, Presses Universitaires de France, P. 1992.
- Patrología*: ^a v. 1-2, J. Quasten, Primera patristica (1950-53) - ^b v. 3-4, DD. AA., Patristica Ilatina posterior [1980 i 2000], BAC [206, 217, 422 i 605], M. 1961s, 1981 i 2000.
- Ramón Guerrero, R.: ^a*Historia de la filosofía medieval*, Akal, M. 1996. - ^b*Filosofías árabe y judía*, Síntesis, M. 2001. - ^c*El pensamiento filosófico árabe*, Cincel, M. 1985.
- Reale - Antiseri, *Historia del pensamiento filosófico y científico* (1983), Herder, B. 1988, 3 v.; v. I.
- Sarayana, J.I., *Historia de la filosofía medieval*, EUNSA, Pamplona (1985) e.a. ³1999.
- Trevijano, R., *Patrología*, BAC (Manuales 5), M. 1998.
- Udina, J.M.I.: ^{ab}«Fe i raó: un problema no tan antic» i «Textos medievals i orígens del cristianisme», dins *Enrahonar* 4, 1982, p. 71-80, i 19, 1992, p. 55-87. - ^c«Ernst Bloch, filòsof, com a medievalista», dins *Medievalia* 10 (1992) 455-472. - ^{de}«Introducció» a ANSELM DE CANTERBURY, *Per què Déu es va fer home* [trad., Udina], i a NICOLAU DE CUSA, *La recerca de Déu i altres escrits* [trad., Udina]: Proa (CC 34 i 82), B. 1992 i 2000, p. 7-55 i 9-77. - ^e«Sant Anselm (1033-1109)», dins *Història del pensament cristià* (ed. P. Lluís), Proa, B. 2003, p. 259-289. - ^f«¿Creació temporal o ab aeterno? Maimònides, entre els metafísics i la teologia jueva», dins *Convivium* [2a. sèrie] 17, 2004, p. 3-21 (publicat primer, el mateix any, també en alemany)
- Ullmann, W., *Historia del pensamiento político en la E.M.* (1965), Ariel, B. 1983.
- Vigneaux, P., *El pensamiento de la E.M.* (1938), Fondo de Cultura Económico (Breviarios 94), Mèx. (1954) ⁸reimpr. 1993. N'hi ha nova ed. francesa, només molt lleugerament ampliada (1990).
- Vilanova, E., *Història de la teologia cristiana*, Facultat de Teologia de Catalunya - Herder, B. 1984-89 (trad. cast.: 1987-92), 3 v.; v. I (de l'origen al s. XV).
- Weinberg, J., *Breve historia de la filosofía medieval* (1964), Cátedra, M. 1987.

AVALUACIÓ

L'avaluació tindrà tres moments o vessants. L'un correspon a la *tutoria integral*, i consisteix en la lectura dels tres títols semestrals dels quals s'ha de donar raó al professor (valor, cada semestre: una sisena part del total). L'altre rau en l'*avaluació continuada* que el professor farà de la participació de l'alumnat al llarg del semestre (valor: dues sisenes parts del total). El tercer consisteix en una *prova final escrita, de comentari de text*: en concret, de comentari d'un parell dels textos medievals de l'*Antologia* presentats a classe al llarg del curs semestral (valor: el mateix que els altres dos junts).